

INTERVJU: KATARINA HORVAT-LEVAJ – RAVNATELJICA INSTITUTA

Istražujemo umjetničku od antike do danas

RAZGOVARAO Ivica Buljan



SKatarinom Horvat-Levaj, ravnateljicom Instituta za povijest umjetnosti, razgovarali smo nakon njezina povratka s kongresa Međunarodne zajednice istraživačkih instituta Povijesti umjetnosti (RIHE) u Moskvi. U intervjuu za Školske novine Levaj Horvat govori o cjelokupnoj djelatnosti naše najvažnije umjetničke institucije koja se na teorijskoj razini bavi umjetnošću te o sudjelovanju na kongresu i njegovu radu.

Kakvi su dojmovi s kongresa iz Moskve?

– Za međunarodnu prepoznatljivost Instituta za povijest umjetnosti svakako je iznimno važno da je uključen u ovu svjetsku zajednicu istraživačkih instituta. RIHA je međunarodno udruženje istraživačkih instituta za povijest umjetnosti – International Association of Research Institutes in the History of Art – osnovano 1998. godine u Parizu, koje kao svoje glavno načelo ističe promicanje obrazovanja i istraživanja povijesti umjetnosti i srodnih disciplina te intenziviranje suradnje između instituta kako bi se olakšao protok informacija i razmjena rezultata istraživanja. Ujedno RIHA je 2010. godine pokrenula i elektronički znanstveni časopis RIHA Journal.

Dakle, riječ je o najuglednijim svjetskim institutima koji se bave istraživanjem povijesti umjetnosti, među kojima je Institut za povijest umjetnosti iz Hrvatske.

– S obzirom na to da je riječ o više od trideset instituta, smještenih ne samo u Rimu, Beču, Parizu, Londonu... već i u Los Angelesu i Sidneyju, jasno je da je veliko postignuće da je Institut za povijest umjetnosti član tako ugledne znanstvene zajednice. Zasluga je mog prethodnika na ravnateljskom mjestu Instituta za povijest umjetnosti Milana Pelca da smo od 2006. godine učlanjeni u RIHU te da je i jedna od godišnjih skupština održana u Hrvatskoj, u podružnici Instituta za povijest umjetnosti u Splitu, ali do ove skupštine u Moskvi zapravo nisam imala jasnu predodžbu o konkretnim mogućnostima koje pruža takvo članstvo. Osim godišnjeg druženja s kolegama u jednom od europskih gradove te objavljivanja radova u spomenutom časopisu RIHA Journal, pred nama su još neiskorištene mogućnosti višestrukih znanstvenih suradnji u koje sam odlučila jače uključiti djelatnike Instituta. Ponajprije tu je projekt prezentacije umjetničkih remekdjela država članica RIHA-e, koji je osmislio institut iz Pariza – Institut national d'histoire de l'art, Paris. No ono što vidim kao još važniju priliku za međunarodnu suradnju jesu istraživački projekti s institutima iz onih susjednih država s kojima dijelimo srodnu umjetničku baštinu. Već u ožujku, na inicijativu ravnatelja instituta iz Beča Herberta Karnera održat ćemo sastanak s predstavnicima iz Ljubljane, Praga, Bratislave i Krakova. I na kraju, premda nas



je u Moskvi ugostio veliki državni institut zaista velikoga grada i još veće države, iz razgovora s ruskim kolegama shvatila sam da ni oni nisu pošteđeni povremenih problema, od pretjerane birokracije do nedostatnoga vrjednovanja od nadležnih državnih ministarstava.

Cijeli ste radni vijek u Institutu, a od početka ove godine i na njegovu čelu. Kolika

je uloga Instituta za hrvatsku kulturu i umjetnost?

– Važnost Instituta za hrvatsku kulturu i umjetnost velika je iz dvaju temeljnih razloga – jer su ovdje koncentrirani stručnjaci za likovnu umjetnost, nastalu od antike do danas, te jer je to jedini takav institut u Hrvatskoj. Ne zanemarujući, naravno, visoku kvalitetu znanstvenika i sveučilišnih profesora na nekoliko naših odsjeka za povijest umjetnosti na filozofskim fakultetima u Zagrebu, Zadru, Splitu, Rijeci, ono što je dodatna vrijednost Instituta jesu stručni odjeli i dokumentacija. Riječ je o arhitektonskom odjelu i fotolaboratoriju, specijalističkoj knjižnici i dokumentaciji koja obuhvaća planoteku, fototeku i različite arhive. Osim istraživanja povjesničara umjetnosti – terenskih i arhivskih – koja prate arhitekti i fotograf, i čiji se rezultati pohranjuju u dokumentacijske i digitalne baze podataka, potrebno je istaknuti i brojne diseminacijske



Važnost Instituta za povijest umjetnosti za hrvatsku kulturu i umjetnost od neprocjenjive je važnosti zbog dvaju temeljnih razloga – jer su ovdje koncentrirani stručnjaci za likovnu umjetnost, nastalu od antike do danas, te jer je to jedini takav institut u Hrvatskoj

ZA POVIJEST UMJETNOSTI

baštinu

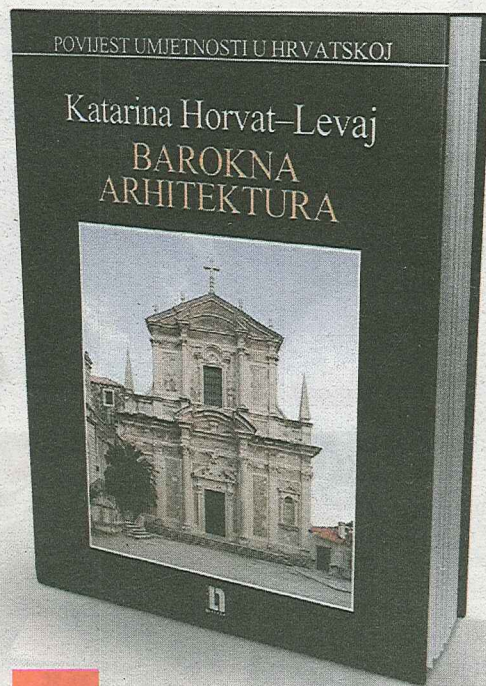
aktivnosti, od izdavaštva do sudjelovanja u izložbenim projektima. Institut je naravno uključen i u aktualna zbivanja koja se tiču naše kulturne javnosti i zaštite spomenika. U tom je pogledu posebno važan rad povjesničara umjetnosti i arhitekata iz Instituta na konzervatorskim studijama za obnovu arhitekture i revitalizaciju naselja, u suradnji s konzervatorskim odjelima Ministarstva kulture RH.

Koji su glavni problemi i izazovi s kojima se u svom radu suočava Institut u trenutačnoj situaciji?

– Glavni je izazov Instituta zadržati visoku razinu kvalitete svoje djelatnosti, a glavni je problem da ta neupitna izvrsnost bude priznata i vrjednovana. Naime, osnivač Instituta za povijest umjetnosti, kao i svih ostalih dvadeset i pet javnih instituta koliko ih ima u Hrvatskoj, jest Republika Hrvatska, a nadležno Ministarstvo koje nas financira jest Ministarstvo znanosti i obrazovanja RH. Već godinama kriteriji vrjednovanja više su prilagođeni prirodnim znanostima negoli humanističkim. Pojednostavnjeno, to znači da je samo dio naše djelatnosti vrjednovan, dok onaj koji možda igra i najveću ulogu u kulturnom životu društva ostaje nevidljiv, minoriziran. Posljedice takvog stanja nisu samo financijske, nego je time doveden u pitanje i sam status institucija. Naime, u pripremi je restrukturiranje instituta, koje bi moglo značiti ukidanje instituta koji nisu dovoljno dobri, međusobno spajanje onih osrednjih te zadržavanje kao samostalnih samo onih najboljih i društveno potrebnih. U takvoj je konstelaciji naš najveći izazov sačuvati samostalnost, jer nam samo ona omogućuje i nesmetanu istraživačku djelatnost.

U Institutu se trenutačno radi na brojnim projektima. Možete li nešto reći o njima?

– Institut je netom završio nekoliko velikih projekata Hrvatske zaklade za znanost – Dubrovnik, Civitas et Acta Consiliorum, Likovna umjetnost i komunikacija moći u ranom novom vijeku, Dalmacija kao središte europskoga Grand Toura u 18. i 19. stoljeću, Moderne i suvremene umjetničke mreže, umjetničke grupe i udruženja. Trenutačno su aktualna dva takva projekta, oba vezana za fortifikacije: Antun Jančić i fortifikacijska arhitektura Mletačke Republike te Eugen Savojski (1663. – 1736.) i gradovi tvrđave jugoistočne granice Habsburške Monarhije. Dakle, oba su projekta istodobno i nacionalno i međunarodno važna. Prvi je projekt iznio na vidjelo opus jednog od najboljih venecijanskih inženjera hrvatskog podrijetla u 18. stoljeću, čiji su inovativni projekti realizirani od tvrđave u Kninu do utvrda Krete i Peloponeza. Drugi projekt, koji i vodim, također nam je otvorio nove horizonte. Naime, potpuno je bilo nepoznato da je veliki osloboditelj ovih krajeva od Osmanlija na prijelazu iz 17. u 18. stoljeće – vojskovođa princ Eugen Savojski – bio aktivno angažiran i na organizaciji gradnje pograničnih gradova tvrđava. Opasani zvjezdolikim bastionima i izgrađeni prema projektima vrhunskih arhitekata, ti barokni



Premda nas je u Moskvi ugostio veliki državni institut zaista velikoga grada i još veće države, iz razgovora s ruskim kolegama shvatila sam da oni nisu pošteđeni povremenih problema, od pretjerane birokracije do nedostatnoga vrjednovanja od nadležnih državnih ministarstava

gradovi, od kojih su tri u Hrvatskoj – Stara Gradiška, Slavonski Brod, Osijek – čine impozantan korpus koji je ostao potpuno neprepoznat ne samo u našoj nego i u europskoj stručnoj zajednici. Terenski obilazak ostalih Eugenovih gradova u Vojvodini – Petrovaradin, Srbiji, Mađarskoj i Rumunjskoj uvjerio nas je u to. Kad smo kod aktualnih projekata, valja spomenuti i Umjetničku topografiju Hrvatske, rad na kojoj se ponovno nastavlja nakon duljeg zastoja, a koja će obuhvatiti inventarizaciju cjelokupne graditeljske i umjetničke baštine Hrvatske.

Imali ste i još uvijek imate bogatu izdavačku djelatnost. Koliko je danas teže, odnosno lakše proizvesti samo knjigu i imaju li izdanja Instituta za povijest dovoljno relevantan i zadovoljavajući utjecaj na kulturno i umjetničko mnijenje u Hrvatskoj, pa i šire?

– Da, izdajemo tri časopisa – Radovi Instituta za povijest umjetnosti, Život umjetnosti i Kvartal. Prvi je namijenjen rezultatima znanstvenih istraživanja, drugi je specijaliziran za suvremenu umjetnost, dok je treći kronika zbivanja na kulturnom području. Uz to izdajemo brojne monografije i zbornike. U zadnje sam vrijeme posebno angažirana na uređivanju monografija o hrvatskim katedralama i crkvama, započevima s monografijom o akademskoj, ranije isusovačkoj, crkvi sv. Katarine u Zagrebu te nastavljenoj s monografijama o katedrali Gospe Velike i crkvi sv. Vlaha u Dubrovniku, a pred

ELITISTIČKO ZANIMANJE KOJE PRIVLAČI MLADE

Povijest umjetnosti nekad je bilo elitističko zanimanje. Je li još uvijek tako?

– Jest na neki način, jer se bavimo lijepim poslovima koji katkad djeluju kao da su izvan stvarnosti. Elitističko je i zato što je teško od toga živjeti. Jedan je moj kolega rekao da trebamo skrivati koliko volimo svoj posao.

Koliko su danas mladi iz vašeg iskustva i saznanja zainteresirani za povijest umjetnosti?

– Zainteresirani su, jer ih se mnogo upisuje na studije u Zagrebu, Zadru, Rijeci, Splitu, a upravo se otvara i studij povijesti umjetnosti na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Osijeku. Interes je očito veći od mogućnosti zaposlenja, premda je ta struka potrebna, osobito u konzervatorskoj djelatnosti.

Što za vas znači Institut i povijest umjetnosti kao zanimanje?

– S Institutom za povijest umjetnosti počela sam surađivati još kao studentica na terenskim istraživanjima Istre koja su vodili dr. sc. Đurđica Cvitanović i arhitekt Davorin Stepinac, tako da sam se ubrzo nakon diplome u Institutu i zaposlila. Bilo je to vrijeme kad je ravnatelj Instituta još bio profesor Prelog. Glavni je aktualni zadatak bila obnova Dubrovnika nakon potresa 1979. godine, na kojem su bili angažirani istaknuti znanstvenici poput Nade Grujić, Vladimira Markovića, Marije Planić Lončarić, Anđelka Badurine, Josipa Stošića, arhitekta Ivana Tenšeka. Ubrzo je Prelog inicirao i novi projekt Umjetničke topografije Hrvatske pod vodstvom Žarka Domljana. Dakle, imala sam sreću da sam mogla učiti od doajena naše struke u jednom od najljepših hrvatskih gradova – Dubrovniku. Kasnije sam svoja istraživanja, vezana ponajprije za baroknu arhitekturu, proširila na cijelu Hrvatsku, no Dubrovniku se trajno vraćam, jer graditeljska i umjetnička baština toga grada neiscrpna su tema istraživanja. A posao u Institutu – istraživanja, putovanja, pisanje, oblikovanje lijepih knjiga i izložbi, timski rad s kolegama – upravo je posao kakav sam željela dok sam upisivala studij povijesti umjetnosti i arheologije; što ima ljepše od toga?!

završetkom je i monografija o katedrali sv. Terezije u Požegi. Riječ je o uredničkim knjigama, koje su istodobno i znanstvena djela važna za razvoj naše struke, ali i atraktivne publikacije opremljene fotografijama i nacrtima, zanimljive široj kulturnoj javnosti.

Kakva je suradnja sa srodnim institucijama u Hrvatskoj poput Filozofskog fakulteta ili nekih instituta?

– Na Filozofskom fakultetu sudjelujemo u prvom redu kao mentori na doktorskom studiju povijesti umjetnosti. Što se tiče srodnih institucija imamo dobru suradnju s brojnim muzejima, galerijama i konzervatorskim odjelima.

Institut su osnivala i vodila te u njemu radila neka od najuglednijih imena hrvatske kulture i umjetnosti, od Milana Preloga i Grge Gamulina, Željke Čorak, Tonka Maroevića... Je li danas teže steći priznanje u društvu za svoj rad u odnosu na neka druga vremena, kada se više držalo do autoriteta na svim područjima?

– Ta imena obilježila su i još uvijek obilježavaju Institut. Profesor Grgo Gamulin osnovao je 1961. godine Institut za povijest umjetnosti, a profesor Milan Prelog vodio ga je dugi niz godina. Nismo ih zaboravili. Obilježavanje devedesete i stote obljetnice rođenja Milana Preloga, 2009. i 2019. godine, znanstvenim skupovima u Dubrovniku i Poreču, praćenim publikacijama podsjetio nas je koliko je Institut zahvaljujući Prelogu bio i ostao moderan. Iduće je godine 110. obljetnica rođenja Grge Gamulina, koju ćemo također popratiti znanstvenim skupom. U tom kontekstu treba spomenuti i dr. sc. Ivanku Reberski koja je nakon Preloga bila dugogodišnja ravnateljica Instituta, osiguravši mu prostor za rad u zgradi Pučkog otvorenog sveučilišta, koja je i sama po sebi kulturno dobro – projekt Radovana Nikšića opremljen namještajem Bernarda Bernardija. Željka Čorak i Tonko Maroević naši su emeritusi, aktivni na brojnim projektima. Jedinostveni su ne samo kao znanstvenici nego i kao osobe. Njihov ugled nije posljedica vremena nego njihova talenta, znanja i iznimnosti.